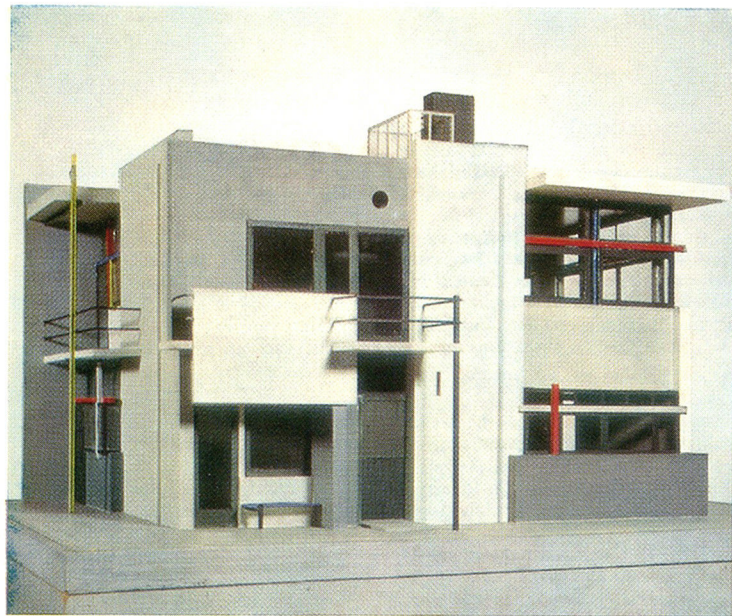




CENTRAAL
MUSEUM
UTRECHT

Agnietenstraat 1

Maliebaan 42

Juni 1967

HET
KUNSTWERK
VAN DE
MAAND

*De afgebeelde kunstwerken zijn geëxposeerd in de afdeling „Kunst na 1850”,
Maliebaan 42 (Buslijnen 3 en 11, halte Nachtegaalstraat hoek Maliebaan).*

DE STIJL VIJFTIG JAAR G

Deze maand is het precies vijftig jaar geleden, dat het tijdschrift „De Stijl” (1917—1931) werd opgericht, een tijdschrift waaromheen zich een aantal kunstenaars verzamelden die een totaal nieuwe fase in beeldende kunst en architectuur van Nederland hebben ingeluid en daarmee een nauwelijks te overschatten invloed hebben uitgeoefend op de ontwikkeling van de moderne kunst en architectuur in binnen- en buitenland.

De kunst van De Stijl is een absolute en universele kunst, zij duldt geen compromissen en bedient zich uitsluitend van de horizontaal en verticaal als beeldende middelen; de kleuren zijn de primaire kleuren rood, geel en blauw en de niet-kleuren wit, grijs en zwart. Deze keuze komt voort uit esthetische en wereldbeschouwelijke overwegingen: men wilde de kunst zuiveren van alle toevalligheden en van alle voorbijgaande emoties. Vandaar de toepassing van de pure en rigoureuze abstractie, niet meer de weergave van de altijd unieke vorm en kleur van een mens, landschap of ding.

Een van de belangrijkste kunstenaars en dé theoreticus bij uitstek van de groep was Theo van Doesburg, die in werk, woord en geschrift de ideeën en vormen van De Stijl tot ver buiten onze grenzen heeft uitgedragen.

In zijn eigen kunst is hij tot het uiterste gegaan. In zijn composities maakt hij uitsluitend gebruik van de bovengenoemde beeldende middelen. In later werk echter, vanaf 1923, komt hij tot de overtuiging dat horizontaal en verticaal de compositie afsluiten, statisch maken; in zijn ogen toch weer een beperking en wel in de tijd. Daarom wentelt hij in werken als het hier afgebeelde het geheel 45 graden, waardoor hij de diagonaal en daarmee beweging en dynamiek binnen zijn schilderijen haalt. Deze kunst noemt hij het elementarisme. Niet al zijn kunstbroeders, o.a. Mondriaan, konden hierin met hem meegaan.

In 1931 overleed van Doesburg; met hem ging een van de grootste van de historisch en actueel zo belangrijke stijlgroep heen. Ook het tijdschrift „De Stijl” overleefde zijn dood niet.

R GELEDEN OPGERICHT

„Trek de vorm van de natuur af en ge houdt Stijl over” heeft Theo van Doesburg in 1912 gezegd. Dat heeft hij gedaan, dat hebben zijn medestanders gedaan en datzelfde is ook in de architectuur gebeurd.

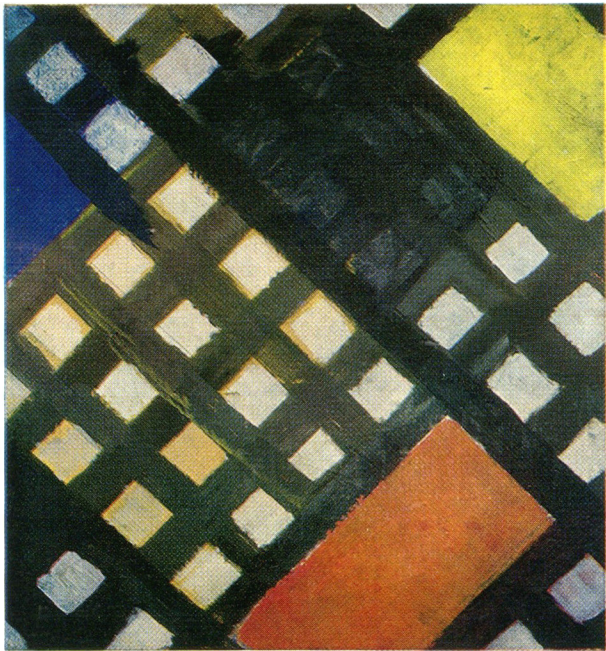
Hier moet op de eerste plaats de naam van dr. G. Th. Rietveld worden genoemd. Hij heeft als het ware de oude, versleten vormen in architectuur en meubel in factoren ontbonden en met de zo gevonden factoren een nieuwe beeldende, ruimtelijke taal geschapen. Wat latjes en planken, geverfd in de primaire kleuren was alles wat nodig was voor zijn beroemd geworden leunstoel uit 1917, het eerste echte „Stijl”-meubel.

Toch, hoe belangrijk ook als baanbrekend stuk werk van een nieuwe esthetiek, de kunstenaar wilde en kon meer. In 1923 kreeg hij zijn kans toen een bevriende relatie, de binnenhuisarchitecte mevrouw Th. Schröder-Schröder, hem de opdracht gaf tot het bouwen van een huis.

In 1924 was het Schröderhuis, zoals het nu nog bekend staat, gereed. Het huis, aan de Prins Hendriklaan 50 te Utrecht, is het eerste monument geworden, waarin de neoplastische stijl-opvatting van Rietveld en zijn kring volkomen zijn gerealiseerd. Het zoeken naar een visueel a-b-c der ruimte is voltooid, een prototype van de moderne architectuur is ontstaan.

Inderdaad, alles is nieuw aan dit huis: er is geen enkel ornament, een opbouw met behulp van horizontalen en, een zeer belangrijk facet, het gebruik van de kleur als ruimtebepalend element. Ook het interieur, ontworpen samen met de opdrachtgeefster, is nieuw. De woonetage is één grote ruimte, die desgewenst door middel van vouwwallen in vier vertrekken kan worden verdeeld, een oplossing die eerst nu aarzelend meer algemeen ingang begint te vinden.

De eerste zin van het eerste nummer van De Stijl luidt: „Dit tijdschriftje wil zijn een bijdrage tot de ontwikkeling van het nieuwe schoonheidsbewustzijn”. Een simpele zin met grote gevolgen. Datzelfde kan worden gezegd van dit bescheiden, pretentieloze monument van het nieuwe bouwen.



Theo van Doesburg (1883—1931):
Contre-composition, gouache, 1924,
49,5 x 46 cm.

Voorzijde: Dr. Gerrit Thomas Rietveld (1888—1964):
Maquette van het Schröderhuis te Utrecht, 1924,
triplex en glas, 44,5 x 77 x 54,5 cm.